

İLERİCİ HAREKET ÖYKÜCÜLÜĞÜNDE ANA TEMALAR

Gülseren Halıcı*

Özet

İngilizce'den yapılan çeviriler aracılığıyla Urdu edebiyatına giren öykü kısa sürede en kabul gören edebi türlerden biri olmuştur. Bu yeni edebi tür 1936'da imzalanan ilerici hareket yazarları bildirisiyle teknik, üslup ve tema bakımından önemli evreleri katetmeye başlamıştır. Urdu öykücülüğünün özellikle ikinci döneminde (1930-1947) etkin biçimde kendini gösteren ilerici hareket, taşıdığı özgün mesajlarla edebiyatçılar arasında pek çok taraftar bulmuştur. İlerici hareketi benimseyen ve destekleyen öykü yazarları Hint Alt Kıtası toplumunun (Hindistan-Pakistan) sömürü, yoksulluk, sınıf farklılığı, göç, hüznün ve acı, dini taassup, cinsel tabu gibi temel realitelerini dile getirmeyi amaçlamışlardır. Bunu yaparken gelecekteki genç kuşak yazarlarına da zemin hazırlayıp, ilham kaynağı olmuşlardır.

Anahtar sözcükler: Hint Alt Kıtası, Urdu edebiyatı, öykü, ilerici hareket, ilerici yazarlar bildirisi, realizm, tema, Angare

Abstract

Leitmotives in Progressivism Narrations

Narrative, which as introduced to Urdu literature by means of translations from English, turned out to be one of the most widely-accepted literary works. This new class of literature started to make significant progress in terms of technique, style and theme together with the progressive writers' movement, founded in 1936.

* Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi, Urdu Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

Progressivism, which loomed large efficiently in the second period of Urdu Narration (1930-1947) particularly, won a great number of adherents amongst men of letters through its original and authentic messages. Narrators who appropriated and supported progressivism, aimed at emphasizing the basic political, social and economical realities of the Subcontinent (India-Pakistan) such as exploitation, poverty, class distinction, migration, distress and depression, religious bigotry, sexual taboos, etc. Thus they constituted a source of inspiration for the authors of the next generations.

Key words: *The Subcontinent, Urdu literature, narrative, progressivism, progressive writers' movement, realism, theme, Angare.*

Urdu edebiyatının öyküyle ilk tanışması İngilizceden yapılan bazı çeviriler aracılığıyla oldu. Zaman içinde Hint Alt Kıtası (Hindistan-Pakistan) sosyal ve kültürel yapısına uyumlu özgün eserler kaleme alınmaya başlandı. 19. yy.ın ikinci yarısından sonra Urdu öykücülüğü coğrafyasında yaşadığı şiddetli çalkantılardan etkilenip, çeşitli batılı ve yerli edebi akımları da bünyesine alarak çok ciddi aşamalar kaydetti. Sade öykülerle başlayan yolculuğu, sembolik ve mecazi öykülerle gelişimini sürdürdü.

1930'lu yıllar bu geniş coğrafyada yepyeni düşüncelere sahip genç yazar kuşağının şekillenmesini sağladı. Bu ilerici hareket yazarlarından kimileri Karl Marx'ın düşünceleriyle yoğrulup öyküler kaleme alırken, kimileri de Sigmund Freud'un öğretileri ışığında psikolojik çözümlemelerin de yer aldığı öyküler kaleme aldılar (Halıcı,2006:1). Yine bu dönemde romantizm etkisinden sıyrılmaya çalışan yazarlar, dönemin toplumsal realitelerini okuyucuyla buluşturdular.

Urdu edebiyat tarihinde sosyal çerçevede ilerici yazarlar hareketi (terakki pesend tahrik) en dikkat çekici dönemlerin başında yer alır. Bir yanda geçmişe karşı İngiliz yönetiminin derin izlerinden kurtulma çabası, öte yanda edebi ruhun dünyanın diğer yerlerinde olduğu gibi kendini daha özgür ve özgün bir dille ifade etme amacıyla bu dönem yazarlarının pek çoğu ilerici harekete yoğun ilgi gösterdiler. Urdu edebiyatının bu döneminde kaydedilen gelişmeler bütün çabalara değecekti.

İlerici hareket bildirisini imzalayan ilk beş yazar Seccad Zahir, A. Goş, İkbâl Singh, Dr. Tasir ve Mulk Rac Anand'dı. Buluşma Londra'da bir Çin restoranında gerçekleşti. Seccad Zahir'in çabalarıyla "Tüm Hint İlerici Yazarlar Konferansı" 1936'da Munşi Pirem Çand'ın başkanlığında yapıldı. Daha sonraları Muhammed İkbâl, Rabindranant Tagore, Coş Melih Abadi, Molvi Abd-ul-Hak, Hasret Mohani, Jawaharlal Nehru ve Firak Gorakhpuri ilerici harekete destek verdiler. Bu süre içinde Seccad Zahir'in Allahabad'a

yerleşmesiyle Allahabad, İlerici hareket yazarlarının ilk merkezi oldu (Halıcı, İdare-yi Mu'asir: 82). İlk Tüm İlerici Yazarlar Konferansı; Kalküta'da 1938'de yapılan ikincisi, Delhi'de 1942'de yapılan üçüncü, Laknov'da 1947'de yapılan beşincisi, Delhi'de 1952'de yapılan altıncısı ve Londra'da 1985'de yapılan altın jübile takip etti (Raz, 1999: 101). İlerici hareket bildirisi amaç bakımından Munşi Pirem Çand'ın reformist eğilimlerinin kabulünün bir göstergesiydi.

Bu bildiriye göre;

1. Hindistan'ın (-Pakistan) gelişimini desteklemek yazarların görevidir.

2. İlerici hareket yazarları edebiyatı din adamlarından, itibarını yitirmiş sınıflardan kurtarmak ve toplumla buluşabileceği en yakın noktaya getirmekle yükümlüdürler.

3. İlerici yazarlar birliği Hindistan'ı (Pakistan) ileriye götürecek, geleceğe taşıyacak tüm yaratıcı çalışmaları teşvik edecektir (Raz, 1999: 101,102).

4. Yaşamın temel meselelerine; özellikle açlık, yoksulluk, sosyal statü farklılığı, isyan, baş eğme, dini taassup, cinsel tabu olgularına edebiyatta yer verilecektir.

Sömürge altında yaşamaktan kurtulmak, Marksçılık çerçevesinde kendilerine adil bir toplum yaratma amacıyla hareket eden ilerici hareket yazarları, öykü türünün potansiyelini büyük ölçüde mevcut siyasi ve sosyo-ekonomik realitelerin gerçek iç yüzünü ortaya koymak için kullandılar. Bu dönemde öykü türü tema ile ilgili olarak ufku genişletmekle kalmadı, aynı zamanda teknik olarak da çağdaş gelişmeler kaydetti.

Yukarıda da değinildiği üzere temel toplum meseleleri Marksçı gerçekler çerçevesinde ortaya konduğundan çoğu kez ideolojinin sanatsallığı geride bıraktığı, sadece propaganda amaçlı öyküler de yazılmaya başlandı. İlerici hareketi destekleyen pek çok yazar müstehcenliğe kadar varan cinsel temayı öykülerinde sıkça dile getiriyorlardı. Bütün bunlar ilerici hareket yazarlarının iki gruba bölünmesine neden oldu: İlimli eğilimliler ve aşırı eğilimliler. Bu iki grup arasında bir süre devam eden mücadeleyi, toplumca daha çok kabul gören, ılımlı eğilimliler kazandı (Fetihpuri,1988:125). Pakistan'ın kuruluşundan sonra (1947) asıl şöhreti yakalayan bu ılımlı eğilimli yazarlar arasında Muhammed Hasan Askari, Şevket Siddiki, Hacara Masrur, Hadica Masdur, Ram Lal, İşfak Ahmed, Mumtaz Şirin, Banu Kudsiya, Kudret-ul-lah Şahab, İntizar Huseyin Urdu edebiyat tarihinde en önde gelen isimlerdir. Bu yazarlar grubu aynı zamanda, Hindistan'ın

bölünüp, Pakistan'ın kuruluşuna denk gelen, Urdu öykücülüğünün üçüncü dönemini de başlatmış oldular (1947-1960).

İlerici hareketin temel fikirlerini ilk kez **Ahtar Huseyin Ra'e Puri**'nin Edeb aur Zindgi (Edebiyat ve Yaşam) makalesinde (1934) görmekteyiz (Sadid, 1991: 427). Ra'e Puri bu makalesinde Gorki ve Tolstoy'un fikirlerini Hint Alt Kıtası entelektüelleriyle buluşturdu.

İlerici hareketin ilk öykü koleksiyonu kabul edilen **Angare (Köz)** yayımlandığında büyük yankı yarattı ve birkaç yıl sonra sakıncalı gerekçesiyle hükümet tarafından toplatıldı. **Ahmed Ali (1910-1994)**, Angare'de yer alan iki öyküsü; Badal Nahin Ate (Bulutlar Görünmüyor) ve Mahavaton Ki Eyk Rat (Mahavatlar'ın Bir Gecesi) ile adını duyurdu. Her iki öykü de başkaldırı, isyan teması üzerinedir. Öykü koleksiyonu Şule'de ise (Alevler) ilerici hareket öncülerinden Pirem Çand etkileri hakimdir.

Dilli ki Ser (Delhi Gezisi) öyküsüyle Angare yazarlarından **Reşid Cihan (ö.1952)** kadın haklarının ateşli savunucusudur. Hindistan'daki kadının sosyal statüsünü, ezilmişliğini, uğradığı haksızlıkları, ayrıca dini taassubu Aurat (Kadın) adlı öykü kitabında ortaya koydu (Sadid,1991:474). **Mahmud-uz-Zafer** göstermelik erkek üstünlüğü temalı Cevan Merdi (Delikanlılık) öyküsüyle Angare öykücülerinde yerini aldı. Yazar Urdu edebiyat tarihinde sadece bu öyküsüyle tanındı. Angare'nin en bilinçli yazarlarından **Seccad Zahir'in ise (1904-1973)** deneme düzeyinde beş öyküsüyle esere adını yazdığını görülür.

İlerici hareket öykücülüğünün ilk dönem yazarları arasında **Ali Serdar Cafri (d.1913)** ve **İhtişam Huseyin** birer öykü eserleriyle adlarından bahsettirdiler. Ali Serdar, Menzil (Kat)'dan sonra şiire yöneldi. İhtişam Huseyin, Virana'yi (Virane) yayınladıktan sonra, edebi yaşamını eleştiri alanında sürdürdü (Sadid,2004:505).

Urdu edebiyatında ilerici hareket öykücülüğünün "altın dönemi" olarak adlandırılan dönemine **Munşi Pirem Çand (1880-1936)** ile başlamak doğru olacaktır. Kısa öykü türü 20. yy.ın başlarında Pirem Çand ile farklı bir öykü türü olarak ortaya çıktı ve o bu yeni türün kurucularından oldu. Yaşamının sonlarına doğru yazdığı birkaç eseri dışında Pirem Çand tarih ve kültür bağlamında bireyle ilgili konulardan ziyade, toplumsal reform gereksinimlerini tema edinen eserler vardı. Hiçbir zaman edebiyatın özerkliğini muhafaza etme gibi bir endişesi olmadı (Harper Collins Publishers, 2005: 10). Bu yaklaşım 1936'da imzalanan ilerici yazarlar bildirisi kapsamında yazılan pek çok öyküyü karakterize etti.

Pirem Çand, Hint Alt Kıtasının en yoğun kargaşalarını yaşadığı dönemde yazmaya başladı. Yüzyıllardır süregelen feodalizm ve sömürülmüş alt tabaka insanının dertlerini, acılarını dile getirmeyi görev bildi. Ağırlıkla kırsal yaşamdan seçtiği özgün karakterlerle temalarını oluşturdu. Öykülerinde Farsça ve Hintçe sözcükleri ustaca kullandı (Eşref,1987:29) Sati geleneği, dulların sorunları, uyumsuz evlilik travmaları; toplumsal ıslahı amaçladığı öykü temalarının başında gelir. Macburi (Mecburiyet), Na'i Bivi (Yeni Eş), Hasrat (Hasret) bu betimlemeleri yaptığı öyküleridir. Dudh Ki Kıymet (Süt Pahası), Pirem Çand realizminin en başarılı ilk örneklerindedir. Ahri Tuhfa (Son Armağan), 'Acib Holi (Tuhaf Bayram) siyaseti tema ettiği, İnsaf Ki Polis ise (Adalet Polisi) feodalizme başkaldırığı ortaya koyduğu öyküleridir.

20. yy. materyalizmine gösterdiği başkaldırıyla **Krişen Çandar (1913-1977)** haklı olarak ilerici hareketin temel taşlarından oldu. Toplumdaki gaddarlık ve insaniyetsizliklere hiç seyirci kalmadı. Entelektüel anlamda tam bir isyankâr olarak, toplumun temelini teşkil eden tüm değer yargılarını sorguladı. Öykülerinde ağırlıklı realizm yanı sıra zaman zaman romantik unsurlar da göze çarpar. Andh Ghante Ka Huda (Yarım Saatlik Tanrı), Maha Lakşimi Ka Phul (Tanrıça Lakşimi'nin Köprüsü), Kaçra Baba (İhtiyar Eskici) öykülerinde Hint Alt Kıtası toplumunun temel realitelerini; özgün tema, karakter ve genel ortam senteziyle ortaya koydu (Sadid,1991:475). Hindistan'ın bölünmesiyle başlayan dönemi Ham Vahşi Hen (Biz Vahşiyiz) gibi göç ve hüznün temalı öyküleriyle dile getirdi. Marksçılık çerçevesinde kaleme aldığı Thin Ghunde (Üç Kabadayı), Amn ki Panç Ungliyan (Barışın Beş Parmağı), Peşaver Expres (Peşaver Treni) sadece ideolojik amaçlar taşıyan öykülerdir.

Temelde realist olan **İsmet Çağatay (1915 – 1991)** sınır tanınamazlığıyla tanınır. Öykülerinde Reşid Cihan'ın kadınsal başkaldırısını daha da ileriye götüren yazar, geleneksel bütün toplumsal değerleri reddetti. Cinsellik olgusunu eserlerinde cesurca ortaya koyan sayılı kadın yazarlardan olması nedeniyle şiddetli baskılara maruz kaldı. Aziz Ahmed'e göre; "iç duygularını bastıramamış takıntılı bir yazardı ve bu özelliğiyle Mantu'dan hiç de geri kalmadı" (Sadid, 2004:507). Fasadi (Fesatçı), Lahaf (Yorgan), Perde Ki Piçe (Peçenin Arkasında), Bahu Betiyan (Gelinler Kızlar), Do Hath (İki El) cinsel tema ağırlıklı, tabulara başkaldırısını açıkça gösterdiği öyküleridir. Kaliyan (Tomurcuklar) ve Çoten'de ise (Yaralar) geleneksel acıları tasvir etti.

Racinder Singh Bedi (1915-1984) geleneksel Hint kültürünü Urdu öykücülüğüne taşıdı. İlk dönem öykü temalarında Pencab bölgesi etkileri belirgindir (Raz,1999:151). Öykülerinde toplumsal zemine dayalı duygu ve

düşüncelerin nitelikli nüanslarını analiz etti. Bir kısım öykülerinde cinsellik, tema merkezi olmuş olsa da hiçbir zaman aşırılığa kaçıp, toplumsal değerlere ve manevi duygulara zarar vermedi. Girahan'de (Ay Tutulması) evli bir kadının koca evindeki ızdırabını dile getirdi. Dan-o-Dam (Yem ve Fiyat), Sırf Eyk Sigrít (Sadece Bir Sigara), Apne Dukh Muce De Do (Üzüntülerinizi Bana Veriverin), Lambi Larki (Uzun Kız), Hath Hamare Kalem Hu'e (Eller Kalemlerimiz Oldu) öyküleri, ilerici hareket öykücülüğünde Bedi'ye ayrıcalıklı yer sağladı.

Asıl tutkusu öykü yazarlığı olan **Ahmed Nedim Kasmi (1916 -)** 1946'da ilerici yazarlar derneğinin ilk genel sekreteri oldu (Press Chembız:176). Kasmi'nin öykü yazarlığı işsiz gençlerin romantik düşleriyle doğdu, ancak romantizm etkilerinin görüldüğü öykülerinin sayısı fazla değildir. Romantizmi yansıtan en tanınmış öyküleri Harca'i (Hercai), Musafir (Yolcu) ve Burha Sipahi'dir (Yaşlı Sipahi). Realizm geleneğine daha sadık kalan yazar, toplumsal realitelerin farkında ve bilincinde bir edebiyatçı olarak öykülerinde çok farklı karakterleri derinlemesine tasvir etti (The Pakistan Academy of Letters,1912:212). Mantu'ya göre o "kısacık bir öyküde bile yüzlerce olguyu dile getirebilmiştir" (Sadid,1991:579). Tulu' - o - Gurub (Doğuş ve Batış) öykü koleksiyonunda geleneklerle ve yasalarla pasivize edilmiş insanları betimledi. Kırsal yaşamı ve hüznü karakterlerini de öykülerine sıkça taşıyan Kasmi'nin Be Gunah (Günahsız) öyküsü bu temada en ilgi çekenidir.

Yerli dillerin yanı sıra İngilizce ve Fransızca bilen **Ahtar Huseyin Ra'e Puri (1921-1992)** batı edebiyatını etraflıca inceleme fırsatı buldu. Oscar Wilde ve Guy De Maupasant'dan etkilenerek öykü yazmaya başladı (Sadid,2004;505). Son dönem öykülerinden Divanhana'da (Divanhane) toplumsal şuuru, Cism ka Pukar'da (Bedenin Çağrısı) cinselliği dile getirdi. Romantizm geleneğindeki aşk öykülerinde Tagore'un etkileri oldukça belirgindir. Öykü temaları içinde iyilik ve kötülük arasındaki ezeli mücadele de yer alır. Aşk ve Nefret adlı iki öykü koleksiyonundan Nefret'deki öykülerini ilerici hareket geleneğiyle kaleme aldı; yaşamın rutinini, çatışmalarını ve tezatlarını dile getirdi.

Belvent Singh (1921-1986) Pencab kırsallarının realist Sikh yazarlarındandı. Bir köylü olarak şehre hep yabancı gözle baktı. Dimak (Tahtakurusu), Samchota (Anlaşma), Bazgeşt (Yankı) gibi öyküleri toplumsal tepkilerini yansıtır. Yalın ve abartısız realist tarzını en iyi yansıtan öyküleri arasında Sunahra Des (Altın Ülke) ve Pehla Patthar (İlk Taş) ünlüdür. Yazar çağdaş Urdu düzyazısında öykü ve roman türünün gelişimine ciddi katkılar sağladı.

Öyküleri daha çok bilgi ve deneyime dayalı olan **Suheyl Azim Abadi'nin (1911-1979)** yazılarında kırsal bölge yaşamına ilişkin (özellikle Bihar bölgesi) çok samimi eğilimler söz konusuydu. (Raz,1999:151). Na'e aur Purane (Yeniler ve Eskiler), Tin Tasvirin'de (Üç Resim) yaşamın objektif bir gözlemcisi olarak görülür. Ahlaki çöküş yaşayan bir karakterin klasik çehresini ise Çaçā Can (Canım Amcam) öyküsünde sergiledi.

Upandar Nath Işk (1910-1996), Pirem Çand ekolü ve eserlerinden çok etkilendi. Öykülerin biçiminden çok içeriğindeki fikirlere katkı sağlaması Daçi (Deve Kervanı), Kafes (Kafes) öykülerinde açıkça izlenir (Raz,1999:150). Teybıl Lend (Abajur), Khilone (Oyuncaklar) ilerici hareket amaçlarının daha ilerisinde görülen öyküleridir.

Hvaca Ahmed Abbas (ö.1981), yaşamın amaç ve anlamını sadece ilerici hareket fikirleriyle özdeşleştirdi. Bir türlü çözüme ulaşamamış siyasi meseleler, toplumsal yaşamda alt tabaka travmaları öykülerinde ana temalardı (Sadid,2004:506,507). Şukr Allah Ka (Allaha Şükür), Eyk Larki (Bir Genç Kız), Utar Çarhao (İniş Çıkış), Çoraha (Kavşak) ve İntikam'da (İntikam) toplumsal değerlere verdiği tepkiyi ortaya koydu. Görüşlerini ve deyimlerini yansıtmada okuyucuyu heyecanlandıran yazarın bu yeteneği, kendisine bahşedilmiş doğal bir armağandı.

Anar Kali (Nar Tomurcuğu), Dinamit (Dinamit), Siment (Çimento), Kaliyan aur Kante (Tomurcuklar ve Dikenler), Bhul Bhilyan (Labirent) öyküleriyle yazarlık kariyerine başlayan **Ahtar Auranvi (1910-1977)** kırsal yaşamın çeşitli yönlerini bu eserlerinde tasvir etti (Raz,1999:151). Lokal dillerden yararlanması öykülerini daha da etkileyici kıldı.

Muhandar Nath (ö. 1974), Ahtar Ansari ve Hayatullah Ansari de ilerici hareket öykücülüğünün bu en verimli döneminde yer aldılar.

Muhandar Nath şehir yaşamının med cezirlerini realist gözlemiyle kaleme aldı.

Ahtar Ansari romantizmin saf duygularını, masumiyetini Andihi Dünya'da (Kör Dünya) sergiledi. Realizm geleneğiyle yazdığı Nazo (Nazo), Huni (Katil), Lo Eyk Kıssah Suno (Haydi Bir Öykü Dinle), Yeh Zındgi (İşte Yaşam) derinlemesine yaşam analizleri yaptığı öyküleridir (Sadid,2004:508).

Urdu edebiyat tarihinde, ilerici hareket öykücülüğü ile ilgili belki de en önemli sonuç; öykü türünün edebiyat kapsamında kabul görmesinden ziyade, bu türde verilen eserlerin yazarların tasavvurlarıyla yaygınlaştırılmış olmasıdır. Bireylerin kendilerini neredeyse kapsam dışı tuttıkları, bireyden önce toplumsal realitelerin vurgulandığı bu dönemde, bireylerin geçmişleri ve dilekleri arasında denge oluşturmadaki başarıları açıkça gözlenmektedir.

KAYNAKÇA

- EŞREF, A.B. (1987). *Kuç Na'e aur Purane Efsane Nigar*. Lahore: Seng-i Meel Publications.
- FETİHPURİ, F. (1988). *Urdu ka Efsanevi Edeb*. Multan: Beacon Books.
- HALICI, G. (2006). *Urdu Edebiyatı, Kısa Öyküler Seçkisi*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- HARPER COLLINS PUBLISHERS. (2005). *Urdu Short Stories*. New Delhi.
- PRESS CHEMBIRZ. *Encyclopedia Pakistanica*. Karachi.
- RAZ, A. (1999). *A Short History of Urdu Literature*. London: European Urdu Writers Society.
- SADİD, E. (1991). *Urdu Edeb ki Muhtasir Tarih*. İslamabad: Muktedira Kovmi Zaban.
- SADİD, E. (2004). *Urdu Edeb ki Tahrikin*. Karaçi: Encumen-i Terakki-yi Urdu.
- THE PAKISTAN ACADEMY OF LETTERS. (1992). *Pakistani Literature*. Islamabad.

Makale:

- HALICI, G. (2006). "Tahrik-i Terakki Pesend aur Us ke Saf-ı Evvel ke Çend Eyk Mussennefin". *Mu'asir*. 7,8,9, (5,6), 82-87.